

ԴԺԲԱՂԴ ՍՕՐ ՄԸ ՊԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԻՔԻ ԱՄՈՒՏ

Այնուհետև երազագրայլ հովովելով, օրերն ու ժամերը գեպ ի ձմեռնամուտ կը մղէր։ Յուրաքանչեւ կամաց կամաց շարժուն կենսունակները իրենց ձմեռնային պատասպարանը հոգալու խրատելով՝ դաշտերը կը մերկացնէր, դեղ, վայելչութիւն ու կեանք տխուր քօղի մը տակ թաղելով։ Զառամեալ պառաւը ցընցոտի քուրջերով ծածկուած, վատուած ձեռքերն տերևալձափ ծառոց վրայ կ'երկնցնէր, զորոնք ճղակոտոր՝ խարոյկին վրայ կը յաւելուր, անոնց բոցօն պաղած անդամներն ջերմացնելու։ Երկինքը տիրազգեստ, մերթ նսեմ կապուտ մը կ'երևցնէր, մերթ մթնշաղ արևուտ անտողգ ճառագայթ մը, զոր բոպէ մը կը դրոշմէր, բոպէ մը կը ջնջէր։ Օդու խոնաւ ազդեցութիւնը մինչև ոսկորտիքը թափանցելով, դաշտաց այցելութեան քաղցրութիւնը կը դառնացնէր։ Բռնի կը մղուէր մարդ վառարանին բոցոյն ոգեստու ջերմութիւնը խնդրելու։ Այսպէս արտաքին բնութիւնը դինքը հալածական կը վարէր, և իբր շիրմի մը վիմին ներքև՝ տնական ծածկոյթի մը տակ ամփոփուելու կը ստիպէր։

Այսօրինակ կարգաւ եղանակին փոփոխութեանց երևոյթքը զիստած էի։ անոնց խուտութենէ իմ պարտիզիս ծաղկունքը հետզհետէ թօթափուած էին։ Մնացեւր էր միայն պայծառ բոտորափայլ եղեսպակն, այլ և այն խամրեալ, տերևազուրկ, տխրագէմ, իբր ոգեսպառ շնչական մը՝ որ կենաց վերջին ճգամքը մահու հետ կը կուտի։

Սակայն մշտականաչ թուփք իրենց թանձրատերևոց թխաղոյն կանաչովը ոգեսպառ ցրտին դէմ կուռելով, կարծես անկակալութեան յոյս մը ազդել կուզէին, թէ բնութիւնը իսպառ չէր ռնչանար, այլ իւր անհրաժեշտ հանգստեան քունը կը սկսէր, եռամսեայ գի-

շերուան հանգիստը կը մոնէր, որ իննամսեայ վատտակոց ուժը խնդրէ։

Էս սակայն այն յառաջագրայլ տիրադէմ ձմեռուան առաջին օրը եկաւ, ու սևերես գիւմօք արևը քշեց տարաւ, ընդհանուր մթնոլորտին վրայ խաւարը տարածելով։ Նոյն գիշերը հողմը շնչեց խառն։ երկինքը վերէն իւր ձմեռնային ծածկոցը թօթուելով՝ սպիտակ փոշին երկրիս երեսին վրայ ցանեց։

Ինչպէս տեսարանի փոխուել էր, երբ առաւօտեան թմրութենէն սթափելով պատուհանէս զուրս նայեցայ։ Երկինքը դեռ ևս ամպապատ էր, այլ անսովոր փայլով մթնոլորտը կը ցոյար։ Սպիտակափայլ ընդարձակ ծածկոյթ մը բոլոր երկիրը կը ծածկէր։ Թուփք, բոյսք, առարկայք՝ ամենն այն սպիտակ ծածկոյթէն իրենց մասն ունէին։ Բայց աւելի նոճիք էին որ կարծես հանգիստ օրուան զարգով պծնեալ էին։ Ինչ այնպէս կու գար ինչպէս թէ յիրաւի ոգևորեալ ըլլային, և այն երկնից թօթափած ձիւնովը՝ իրենք իրենց հանգէս մը ընէին։ Ուղղաձիգ ճիւղերն ասդիս անդին ցրուած, կարծես այնչափ ձեռքեր էին ափը ընդլայնած՝ աղայոց պէս ձեռմբ խաղալու։ Այս տեսարանը յիրաւի սրտիս վրայ զուարթութիւն մը կը տալարէր։ և յիրաւի կը մոտաձէի՝ որ եթէ ձմեռն իր անբերելի դառնութիւնն ունի, բայց իր յատուկ գեղեցկութենէն ալ զուրկ չէ։ Մեր կլիմային նկատմամբ ձիւնը ամենազինու զոհար մ'է՝ ձմեռուան արքունի թաղանի վրայ ազդեցած։ Ով որ այն եռամսեայ սիլոնոյն մէջ այս զոհարը տեսնելու բաղդ չէ ունեցած, յիրաւի ձմեռուան դէմ արտունջ վերցնելու իրատունք ունի։

Բայց ստուգադպրը ըսելու համար, ձիւնը ձմեռ թագաւորին փառաց պատմութեանն է։

ուսկից անցնի եւ որու վրայ այն սպիտակափայլ հանդերձը տարածէ, կենաց ուսն ու ջերմութիւնը անոր կը տպաւորէ: Բարեբաւութեան սպեղանի մ'է, որով ապագայ կենաց հաւաստիքը կը յուսացնէ: Սոյն այս հանդերձին է որ երկրագործն անհամբերութեամբ կը սպասէ. անոր ջերմասպան պահպանութեան ներքեւ, նորածիլ ցորենը իւր բարգաւաճման ուժը պիտոր փնտռէ, շնաւան կենաց գոյութիւնը աներկիւղ ապահով-
ցընելով:

Մինչդեռ խորհրդածելով ձեան սպիտակափայլ տեսարանովը կը զուարճանամ, բնագալայի վարդափնայ մը սարկինային վրայ աչքս կը դադարի: Անոր ձիւնապատ ճիւղերուն մէջէն, իբր պղտի փոս կը նշմարեմ, որու մէջ տեղը վարդակալութիւն փոխի մը փայլը կը շողողայ: Կարծես ինքն ալ նոյն տեսարանին հանդիսատես ըլլալու անձկանօք կը զուարթանայ: Ծրագիկ մ'է ընհանուր սպիտակ գաշտի մը մէջ. բայց ինչպէս մարդուս օրհուրը կը զուարթացնէ: Ինծի այնպէս կուգայ ինչպէս թէ զգացմամբ վարէր. կը փափաքէի որ լեզու ունենար. նա մասնաւոր կարծեմ՝ որ խօսքս կը հասկնայ. կը մտնեամ ձեռքս անոր կը մերձեցնեմ, կը խօսիմ. այլ հա միշտ մի եւ նոյն ժպիտով աներկիւղ ինծի կը նայի: Եւ սակայն անոր էութեանը թելը երկու մատանցս ծայրն է. կտրեմ սանիմ. զբօսանաց փորձութիւն մը կը զգամ. բայց էութիւն մ'է որ կ'ոչնչացնեմ, մինչդեռ ինքը այն ամայութեանը մխիթարիչն է:

Վաւազցն է թողուլ ամայութեան մխիթարիչը:

Փիշերն ինչաւ դարձեալ տիրագործն, եւ հովը սաստկագին նոճեաց մէջէն սալելով՝ թափեց դարձեալ ձիւնիկն առատ: Սաստկացաւ շունչն այն մութ գիշերուան, եւ ցուրտն դառնացաւ այն անպատասպար ամայութեան: Խորին լըռութիւն էր կենսունակ էակաց. միայն տաւրերաց անասնձ կատաղութիւնն էր որ շուրջ պար կու գար:

Աղքատիկ մայր մը իւր ութամեայ զըստերբ անազան քաղաքը թողած՝ անպահոյճ խրճիթը հասնելու կը շտապէր, ուր այլ երից որդւոց մեղացեալ հացիկը պիտոր տանէր:

Ճանքայն էր դժուարին. խրճիթն էր բացակայ բլրակի մը դարձութիւնն վիմուտի մը վրայ կոթնցուցած. ամայութիւնը հասեր էր մինչեւ այն ողորմելիաց բնակարանը: Եղիկին կը շտապէր ու լացող գտեր խրախոյս կը կարդար:

— Մի՛ լար աղիկս, ահա տունը հասնելու վրայ ենք. մի՛ լար սիրտ ըրէ, քալէ: Կ'ըսէր, բայց սրտին մէջէն արին կ'երթար: Քայլը կը շտապեցնէր, բայց քիչ յառաջագոյն կ'ըլլար: Այն բարձրագոյն ձեան մէջ ոտքը կը խրէր, մինչդեռ սաստկաշունչ քամին սառուցեալ ձիւնը օդուն մէջէն հոլովելով՝ երկու եղիկեաց վրայ բռնութեամբ յարելով կը դիզէր: Այն թշուա մօր սիրտը սարսափը կը տիրէր. աղիկան լացը դադարեւ էր, եւ միայն մերթ ընդ մերթ խուլ հեծկըլտանք մը կը լսուէր. ոտքերն յիւսիս դեռ եւ կը շարժէին, բայց մեքենայաւ. յանկարծ մօրը ձեռքը ձգեց, եւ այն մութին մէջէն ձեռքը դէպ ի յառաջ երկնցնելով՝ ուժով մը ծիծաղեցաւ:

— Ահա տունը, ահա տունը, կանչեց ու լոճեց արձանացաւ: Եղիկին օրհատին տագնապին մէջէն տունը նշմարեւ էր, իւր աստաղագնաց ծայրը:

Այն տունը, կանչեց մայրը դարձեալ խրախուսելով. հասա սիրտ ըրէ քալէ, բայց մի եւ նոյն ատեն սաստիկ հողմոյ շունչ մը այն արձանացեալ, անզգայեալ մարմնիկը շարժեց կործանեց, պառկեցուց ձեան անկողինն վրայ:

Արհաւիրաց վայրկեան մ'էր տիրեց զրուակալութեան մօրը վրայ. ձգեց մէկդի իւր մեղացեալ հացիկն ծրարը. բացաւ բազուկները, գրկեց իւր գտրիկը, կանչեց անունով,

— Ելի՛ր, կանչէ՛ր, կ'ըսէր, ահա հասանք. քալէ՛ տուն հասանք. մի՛ այգպէս անշարժ մնար:

Բայց նա ժպիտ երեսով անզգայ էր. աչքերն բաց էին ինչպէս թէ անձկացեալ առարկայ մը տեսնէր. բազկիկը ձիւնը նշանացի մնացեւ էր, ինչպէս փափագանաց իրն ակնարկէր:

Արհաւիրեալ մայրը արդէն ճամբուն անբերելի նեղութեանն ուժաթափ, այն անշարժ

մարմինը վերցնել չէր կարող ։ Բայց որդեօր-
րութեան յետին ճիգը ու անհանդուրժելի մա-
հու աբարափը , հուսկ ուրեմն բազկաց շղերն
զօրացուց . վերցուց այն անզգայացեալ մար-
մինը և ինքիւրմէն զուրս ելած՝ այն գոռա-
րին դարուլերն ելնել սկսաւ ։

Չարհուրած , ահաբեկ , օպնութիւն կը կան-
չէր . այլ այն ամայութեան մէջէն ձայնը
սպառնելով՝ միայն սուշող հովուն սպառնալից
ձայնը իրեն տազնապին կը պատառօտանէր ։
Էւ սակայն կենաց անձկութիւնը զինքը գեր-
մարդկային ճգնաց կը տախէր . այն զուսկին
անշունչ մարմինը բազկացը մէջը ընդգրկած ,
վշտօք և անձկութեամբ ձեան մէջէն խա-
թափելով կը յառաջէր ։ Դառն էր աշխա-
տանքը , անտանելի տառապանքը , ահաբեկիչ
միայնութիւնը , յուսաբեկ ճամբուն երկայնու-
թիւնը . բայց որդւոյն փրկութիւնը իր ճգունքը
կրկնապատկելու կը ստիպէր ։

Հուսկ ուրեմն սրտին արհաւիրքը բազկաց
ուժը ջլատեց . կորացաւ մարմինը , և մինչդեռ
գետինը կը կործանէր՝ մայրական զիջող ճիգ
զդուապրը անկման յետին վնասէ մը պաշտ-
պանել ջանաց . աւելի ձեան վրայ հանդ-
չեցուց՝ քան թէ ձգեց այն անձկալի բեռը ։
Կեցաւ սակաւիկ մի . շնչեց , հառաչեց . այլ
արտօսք չիմչաւ աչքերէն . սիրտը կարծես
կ'անզգայանար ։ Շտաբած աչօք նայեցաւ չարս
դին . խաւար , ամայութիւն , մահու արհաւիրք ։
Չգեց դարձեալ բազուկներն դատեր վրայ ,
ճիգ մը բռնաւ , կանգնեցաւ , շտապաւ ուզեց
վազել տանիլ շուտով այն քաղցր բերտ ։ Այլ
ուժը դարձեալ զինքը մատնեց . ինկաւ գար-
ձեալ կործանեցաւ , տարածեցաւ դատեր վրայ ։

Այլ այնուհետեւ խորհրդածեալ ճիգն չէր
օր զինքը կը մղէր , այլ ներքին ուժ մը օր
մեքենայ մը կը վարէր այն բեռը վերցնելու ։
Ծնկան վրայ ինկած կ'սկզբը բեռամբ յառա-
ջել . ուժը հեռզնուէ կը նուազէր . թշուառը
հագին կրնար ծնկամբ ու ձեռքօք գործելով
քայլ մը միջոց սեղափոխիլ ։ Այն բեռը բազ-
կացը մէջ երթալով կը ծանրանար . բայց
ի՛նչպէս կարելի էր թողուլ այն ամայի ճամ-
բուն վրայ , միայն և անգութ տարերաց կա-
տաղութեանը նշառակ ։ Վերջապէս օրհասին
մէջէն ստանլ հեռուանց կը տեսնէ , այս ան-

տարանը զգայութիւնը վարձեալ յինքն՝ կը
բերէ . կենաց իղձը իրեն բազկաց ուժ կը
տպաւորէ ։ Յետին ճգամը մը զսարկիւր կ'ընդ-
գրկէ , կը վերցնէ , կը կանգնի ու երկու քայլ
կ'ընէ . բայց յետին ճիգն էր . թեկերը կը
թուլանան , սրունքը կը կթռտին և այն ա-
նոյշ բեռամբ ինքն ալ անշարժ գետինը կը
կործանին ։ Այլ վայր մը գարձեալ յինքն կու
զայ , անձկանօք թեկերն դատեր վրայ կը ձգէ ,
կը նայի չարս դին . տեսկը հոն մօտ է , զայն
կը տեսնէ , բայց այլ յառաջելու ոյժ չունի .
սողալով սողալով ճամբէն մէկդի կը քաշէ
իւր բեռիկը , ճամբուն եզերքը կը հասնի ,
յետարան մը կը գտնէ , կը նստի , կը յե-
նու . դատեր անզգայեալ մարմինիւր ծնպացը
վրայ կ'անուռ . սիրտը սրտին վրայ կը հանգ-
չեցնէ , ցնցոտի հանդերձիկովը անոր պաղած
մարմինը կը պատէ ։ Յետոյ շրթունքը անոր
շրթանցը վրայ կը գնէ , և ուժամբափ , անըզ-
գայ կը մնայ ։ Ոչ արտօսք կը թափէ , ոչ
հառաչանք կը հանէ , ոչ կսկիծ կը զգայ . այն
դառն պաղութիւնը իւր մայրական սիրտն ալ
պագեցուցեր էր . և ձիւնն՝ որ երթալով վը-
րանին կը դիպուէր՝ զինքը թաղելու կը սպառ-
նար . և սակայն ինքը կարծես անզգայեալ
քուն մը կ'ըլլար ։

Այսպէս գիշերն ամբողջ այն ձմեռնամօտին
դառնութիւնը կը շնչէ . ձիւնը ընդհանուր տե-
սարանին վրայ կը դիպուի կը բարձրանայ , և
վերջապէս այն գոթաղզ մայրը իբր գերեզ-
մանի մը ներքեւ կը թաղէ ։

Հուսկ ուրեմն տառառեռան լուսոյն յառաջ-
ընթացը՝ զինչեային խաւարը կը պատուէ ,
հողմը շնչելէն կը նուազի , պատառեալ ամ-
պերն երկնից վրայէն կը քլուին , մութ կա-
պոյտ կամար մը երեցնելով՝ որու հորիզոնը
արևուն արշալուստէն կը սկսի կարմրիլ ։ Ելա-
մաց կամաց արևը իւր բարեբար երեսը կ'ե-
րեցնէ , այն ընդհանուր ձեան դաշտը իւր
բազմադիմի առարկաներովն երփն երփն գունա-
ւորելով , վաթմանամեայ ծերունի մը դարուլե-
րէն իջնելով , այն դժբաղդ մօրը տնակին կը
հասնի . անեղ տղայքը լացով աւ ողբով իրենց
մայրը կը հարցնեն ։ Դժբաղդութեան երկիւղ
մը անոր սիրտը կը զարթոնու . Գիշ մը հե-
ռու ճամբուն եզերքը բարձրացող նոճիին սաքը

ձեան օտար ղէզ մը կը տեսնէ . կը փութայ , հոն դաւադանով այն ձեան ղէզը կը յուզէ . ու յանկարծ զարուարած ձեռքովը զլիտուն կը զարնէ , ոտը մ'էր որ կը տեսնէր : Շտապաւ ձիւնը կը բանայ , և ահա մայրը որ իւր դստեր հետ ընդգրկեալ՝ կարծես քաղցրութեամբ խօսակցութեամբ կը ննջեն : Յուրան անոնց անդամները պաղեցուցեր անշարժ ըրեր էր , և այլ սրտերին չէր բաբախէր : Կեսանքը գնացեր էր իրենցմէն :

Երբուն աչքէն արտասուք մը կ'իջնէ , և այն պաղած մարմինները վերցնելով՝ տունը կը տանի , ուստի գերեզմանը պիտոր յուղարկուէին :

Երբ աւուրք անցնելով օդուն խօտութիւնը մեղմացաւ և ձիւնքին անհետացան , նոճին իսկ՝ որ իբր մահուն բարձ ծառայեր էր , իւր մոկժ գոյնն զուարթացնելով՝ կանաչագոյն հանգերէն մը զարդարեցաւ . ծերը որ ըստ սո-

վորութեան միշտ վերէն գործին կ'իջնէր , ի յիշատակ այն դժբաղդ դիպաց՝ այն նոճին մօտ վարդենայ տունկ մը տնկեց , քոֆն ալ աղքատին խաչափայտ մը կանգնեց : Վերէն վար օտարձ ջրի երակ մը այն վարդենին միշտ արբուցանելով՝ ուռնացաւ , մեծցաւ , զեղեցկացաւ , ծաղկեցաւ : Ինչպէս ճոխ ու բարգաւաճ ու զուարթ էր այն անկոց թագուհին , կարծես դիտմամբ այն աղքատին մահու անկողինը՝ որ երկրիս վրայ անուն մը չունի :

Ուստի ըսուեցաւ Դժբաղդ մօր վարդենին , յանուն անմեղ դստեր . անցաւորք որ այն ցաւոց պատմութիւնը գիտէին , յարգութեամբ քովէն կ'անցնէին առանց անոր փնտ մը ընելու . և ցորչափ ծերն ապրեցաւ , ոչ իւր խնամքը այն վարդենին պակաս ըրաւ , և ոչ աղքատին խաչին վրայէն ծաղկանց պսակը նուազեցուց :

ՇԱՀԻՆԵԱՆ Ի ՊԱՐԻՍ

Այս տարուան Journal des Artistesի մէջ (թ. 9) կը կարդանք ուրախութեամբ Académie Julianի աշակերտած Հայ երիտասարդի մը անունը , որ շահեր է 100 փրանկ , միտալ և ուրիշ մրցանակներ : Ինքն է՝ Պ . Երակար Շահինեան — Նախկին աշակերտ Գառլէ , գիւղի Մխիթարեան վարժարանին — որ , նկարչութեան սիրով վառուած , արտաքայ կարգի , զինքը կրծելու , մաշեցնելու չափ , թողուց Կ . Պոլիսը , ուր արդէն նոյն արուեստին մէջ իրեն առաջին վրձինի խաղերուն ուղեցոյցը եղած էր Պ . Մէլլոն Տիրացունան , ծանօթ պատկերահանը : Անցաւ Վենետիկ , հոն նախ զարգացաւ Մուրատ — Ռաֆայէլեան վարժարանին մէջ . յետոյ , գտաւ նոյն քաղաքին մէջ իրեն խնամածու Հայր մը , առաջնորդ մը այն Բարբարաց Ուսումնարանին վարպետը , Փաւլէթթի , նշանաւոր պատկերահանը : Պոսր ձեռքին տակ աշխատեցաւ , յառաջեց Պ . Շահինեան , և արդիւնքէն ունեցաւ այն խրախոյսը , համոզումը և խտեալը որ ինքը , օր մը , այն դժուար արուեստէն

յաղթական պիտի ելլէ , և վարպետին խորհրդովը մեկնեցաւ ի Պարիս մօրը Հետ : Ընտրեց հոն նկարչութեան վարժեցնեմը Académie Julianը , կրկնապատկեց ճիշդ , և ստացաւ իրեն աշխատութեանը առաջին ժպիտը . որուն մասնակցելով , կը մաղթենք տեսնելու զինքը արժանի աշուճներուն փառքին :

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԶԿՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ելեկտրական լուսով ձկնորսութիւնը զոր գտաւ Հանձարեղն Ստիսըն , կատարելապէս ի գործ կը գորուի Ամերիկայի մէջ :

Լուսակիչ կանթեղներ ամբափակեալ ապակեայ գունձի մը մէջ , և միացած հաղորդիչ թւերու հետ , որոնք ըստ ամենայնի առանձնացեալ են վատ հաղորդիչ նիւթերով , կ'ընկզմունեն